Наталія Дудик

СОЦІАЛЬНА РОБОТА У ШКОЛАХ КРАЇН ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ

Різке зростання різноманітних проблем у шкільному середовищі викликане, перш за все, глобальними економічними, політичними та соціальними змінами, які відбуваються у світі з початку 90-х років. Насамперед, ці проблеми виникають через невміння молоді швидко адаптуватися до соціальних змін, самостійно приймати рішення; відсутність здатності долати життєві труднощі; відсутність життєвих навичок, тобто здатності до адаптивної та позитивної поведінки, яка допомагає особистості впоратися з життєвими труднощами [1].

Глобалізація потребує таких особистостей, які готові оволодівати новітніми технологіями, що є складовими всесвітнього господарства. У той же час глобалізація передбачає ускладнення життя, у якому існують нові потужності, створюються нові можливості для індивідуального і суспільного розвитку [2].

Враховуючи це, сьогодні соціалізація особистості стає проблемою, перш за все, педагогічною. Положення про соціальний характер виховання людини, про педагогізацію соціального середовища, про оптимізацію взаємодії людини і соціуму зустрічаємо вже у творах Т. Кампанелли, Ш. Фур'є, Р. Оуена, Ж.Ж. Руссо, С. Френе, М. Монтессорі.

Проблемі соціальної роботи та соціального виховання присвятили свої роботи вітчизняні та зарубіжні вчені Д. Бех, Б.З. Вульфов, М.А. Галагузова, О.Й. Демченко, З.Г. Зайцева, І.Д. Звєрєва, В.Д. Іванов, А.І. Капська, І.С. Кон, Н.М. Лавриченко, І.А. Ліпський, А.В. Мудрик, О.І. Пилипенко, В.М. Полонський, Р.М. Пріма, Г.А. Філонов, Р. Баркер, Д. Брідж, М. Пейн, С. Хаккет, Д. Харрисон.

Розв'язання проблеми соціалізації школярів є найважливішою умовою оптимального розвитку окремої особистості й суспільства у цілому. Вперше зробив спробу обґрунтувати соціальні причини і соціальні наслідки діяльності школи як суспільного інституту у макровимірі (культура, спільнота) і на мікрорівні (особистість), і вперше узагальнив наукові дослідження щодо ролі шкільної освіти у соціалізації учнів французький філософ та соціолог Еміль Дюркгейм. Він визначив соціалізацію як

сукупність процесів, завдяки яким розвиваються бажання та форми поведінки індивіда, що відповідають вимогам суспільства та схвалюються ним. Вчений вважав, що головним завданням соціалізації дітей у школі є їх залучення до групи та підкорення груповим правилам і нормам.

При цьому слід враховувати , що соціалізація – це інтерактивний процес, оскільки має на увазі взаємодію представників старших і молодших поколінь. Старші покоління передають молодшим свої знання, формують у них уміння, необхідні для самостійного життя. Педагогічний процес – взаємодія вихователя і вихованців, тобто вони співпрацюють, спілкуються задля досягнення мети – перетворення соціального досвіду на якості особистості вихованця. При цьому в результаті взаємодії з іншими людьми у індивіда з'являються власні переконання, моральні стандарти, зв'язки.

Еміль Дюркгейм твердо вірив у те, що кінцеву мету соціалізації – входження у систему суспільних моральних та культурних цінностей, норм, форм поведінки – можна досягти лише тоді, коли індивід засвоїть групові цінності класного, шкільного колективів. Учитель після батьків є однією з ключових фігур, які відповідають за успішну соціалізацію дітей. Саме учителі утворюють важливу соціальну групу інтелігенції, здатну безпосередньо істотно впливати не тільки на соціалізацію учнів (мікрорівень), а й на розвиток спільноти загалом (макрорівень).

Школа є органічною часткою суспільства, його зліпком, системою організованої діяльності, яка завдяки неперервному навчально-виховному впливу визначає основні параметри розвитку молодої особистості та перспективи її соціалізації. Організація такого впливу і є головним суспільним завданням школи.

Завдання учителя підпорядковувати учнів загальним правилам групової поведінки та нормам співжиття, для того, щоб убезпечити свідоме і самокероване входження молодої людини у суспільство після школи і виконання своїх обов'язків, допомогти у становленні особистості як повноправного, самостійного і творчого суб'єкта суспільного життя, який проявляє ініціативу, прагне особистого успіху як форми самореалізації та творчої самовіддачі особистості.

Набуття молодим поколінням соціального досвіду – одне з провідних завдань виховання учнів у школі.

Уважне і допитливе спостереження та аналіз життєвих обставин і психологічних особливостей учнів у школах країн Західної Європи є однією з

необхідних передумов дослідження його особистості. Дослідженням індивідуальних і соціальних якостей дітей займаються учителі, психологи, соціальні і медичні працівники, радники з професійної орієнтації, тьютори, які активно залучаються до процесу соціалізації шкільної молоді у західноєвропейських країнах.

Вони виявляють і фіксують якнайбільше відомостей про дитину з метою її всебічного вивчення, діагностують, насамперед, такі індивідуальні особливості кожного учня, як розумові здібності, фізичні дані, темперамент, риси характеру, обдарування, ціннісні орієнтації, соціальний стан і можливості сім'ї. Зібрана інформація ретельно фіксується у спеціальних документах (портфоліо, досьє, щоденники), що є здебільшого конфіденційними і використовується для сприяння особистісному розвитку, конструктивній соціалізації учнів. Ці документи мають спільне призначення й функції, хоча називаються вони по-різному в країнах Західної Європи (досьє, навчальні досьє, досьє з оцінювання, журнали, класні журнали, історії життя, портфоліо компетентностей). Учителі мають змогу робити обґрунтовані висновки щодо сформованості в учнів необхідних для життя в сучасному суспільстві індивідуальних та соціальних якостей, комплексних навчальних та професійних компетентностей, а також вживати в разі потреби корекційні заходи [3].

Крім щоденного аналітичного спостереження за дітьми, з метою педагогічного управління соціалізацією учнів у західноєвропейських школах практикуються спеціальні програми і спецкурси, що найчастіше мають назву «Соціальні та особистісні уміння». Такі програми реалізуються групою вчителів або провідними спеціалістами і мають подвійне призначення. По-перше, це пізнання педагогом дитини, поєднання з її самопізнанням, по-друге, розвиток індивідуальних та соціальних здатностей дитини відповідно до її стартових можливостей і потреб.

У середині 80-х років в Англії та Уельсі з метою соціалізації було введено нову навчальну програму «Технічні та професійні освітні ініціативи». Основним завданням було створення максимальних можливостей для молодого покоління навчитися бути ефективними дорослими, вирішувати проблеми, працювати у команді, бути винахідливими та творчими особистостями.

Особливий інтерес викликають спеціальні освітні програми щодо здорового способу життя.

Англійськими спеціалістами було розроблено дві моделі програм щодо популяризації здорового способу життя серед учнів середніх шкіл: медичну та освітню. Слід нагадати про те, що медична модель була побудована лише на інформуванні школярів щодо здорового способу життя. Однак, після її впровадження ця модель була визнана неефективною і її замінили на освітню модель. В освітній моделі основний акцент зроблено на розвиток вміння самостійно приймати рішення щодо невживання різноманітних наркотичних речовин. Шкільна програма «Моє тіло», яка побудована на основі цієї моделі і яка входить до учбового плану англійських шкіл, принесла свої позитивні результати.

Програма курсу «Моє тіло» та методичне забезпечення враховує вікові особливості розвитку дітей. У віці молодших школярів дитина починає формувати уявлення про основні морально-етичні цінності. Її провідною діяльністю стає навчання, зростає здатність дитини до логічного мислення і самодисципліни, а також до спілкування з ровесниками та дорослими у відповідності до встановлених правил. Питаннями, які розглядаються у молодших класах, є особливості зовнішності та життєвого світу дитини. Велика увага приділяється проблемам формування позитивної мотивації до навчання, організації пізнавальної, дозвіллєвої діяльності і спілкування з природою та мистецтвом.

Навчання у початковій школі має допомогти дитині знайти свій шлях, тому прищеплення з молодших шкільних років таких важливих понять, як безконфліктне співіснування, толерантність, міжкультурна спільність є надзвичайно важливими. Дуже важливими є питання дружби, культури, спілкування з дорослими, членами своєї родини. Голова міжнародної комісії «Освіта XXI століття» Жак Делор сказав з цього приводу: «Роль педагогів є вирішальною. Саме вчителі середньої і початкової ланки повинні знайти шляхи розв’язання тих важливих завдань, які стоять перед освітою – сприяти прогресу, формувати глобальний спосіб мислення, забезпечувати соціальну злагоду».

Розвитку в дітях соціальних якостей багато в чому сприяє функціонування школи як соціального організму, підґрунтям якого є спільна, взаємопогоджена діяльність учителів, учнів, батьків, представників громадськості, навіть якщо вони не є батьками учнів. Слід завжди пам’ятати, що сім’я є основним чинником соціалізації особистості, тому робота по реалізації намічених завдань курсу передбачає взаємодію з батьками. Підтримка зворотного зв’язку з ними у процесі вивчення тем курсу дасть

змогу своєчасно коригувати ціннісні орієнтації та поведінку дітей, забезпечити активну участь батьків у формуванні навичок соціальної компетенції школяра. Разом з цим, взаємодія «вчитель-учень-батьки» буде сприяти формуванню навичок усвідомленого батьківства в останніх, підтвердженню відповідальності за розвиток та виховання дітей, їх підготовці до самостійного життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Звєрєва І.Д. Розробка та впровадження програм з навчання життєвим навичкам: міжнародні і вітчизняні підходи // Практична психологія та соціальна робота. – 2005. – № 3. – С. 53-57.
2. Лактіонова Галина. Виховання в епоху глобалізації: нові можливості, нові ризики // Шлях освіти. – 2005. – № 4. – С. 2-6.
3. Лавриченко Наталія. Соціалізуюча робота з учнями в західноєвропейських закладах шкільної освіти // Шлях освіти. – 2005. – № 3. – С. 13-18.
4. Хеєр Айседора. Визначення соціальної роботи 21-го століття // Практична психологія та соціальна робота. – 2005. – № 9. – С. 63-68.
5. Комарова П.М. Система служб підтримки сім’ї у Великобританії // Соціальний працівник. – 2006. – № 3. – С. 27-31.
6. Коваль Л.Г., Звєрєва І.Д., Хлєбін С.Р. Соціальна педагогіка / Соціальна робота. – К., 1997. – 390 с.
7. Капська А.Й. Соціальна педагогіка. – К., 2006. – 467 с.
8. Лавриченко Н. Педагогічне осмислення проблем соціалізації шкільної молоді у Франції // Шлях освіти. – 2000. – № 4. – С. 20-23.